

BARNENS LIV

Mats Wahl

nov. 2013

"Skolan måste bli en fredad plats i livet," skriver Ann-Marie Begler och Caroline Dyrefors Grufman."¹

Vad menas med "en fredad plats?" Är det ett klassrum där man kan tänka utan hörselkåpa?² En skola där ingen vräker ur sig elakheter? En plats där sparkar och knytnävsslag sällan eller aldrig förekommer? Är den fredade platsen en skola där barn inte tvingas begå brott eller ett hus där ingen anlägger brand vid lunchtid en vanlig onsdag?³ Vad menas med "en fredad plats?"

Frågan om "den fredade platsen" är inte enkel. Den skall hanteras av otaliga elever, lärare och föräldrar, tjänstemän, generaldirektörer, riksdagsledamöter, jurister och ministrar.

Somliga i processen inblandade kommer att mena att "lite misshandel får man tåla, barn är såna som misshandlar och står ut med att bli misshandlade." Andra framför som en självklarhet att elever skall få prata om vad de vill och telefonera under lektion. Andra kommer att hävda motsatsen. Vad som kan tänkas störa elever och undervisning i klassrummet finns det delade meningar om. Somliga är ju också extremt lättstörda, kommer några att hävda.

Att det skulle kunna förekomma anlagd brand under skoldagen förnekas inte sällan⁴ av personal. Somliga ungdomar "eldar lite, det är inte fråga om att anlägga brand. Ungdomar som tvingar kamrater att stjäla eller utföra sexuella tjänster förekommer kanske här och var, men inte i den här skolan...!"

När vi definierat vad vi menar med "en fredad plats" kommer följdfrågorna:

* Vilka av landets förskolor och skolenheter kan idag utifrån givna kriterier⁵ sägas utgöra en "fredad plats?"

* Vilka skolenheter erbjuder dagligen någonting helt annat, en plats full av skrik, skrän, elaka tillmälen, hot, slag, sparkar, rädsla och magont?

* Vad kommer det sig att somliga skolor ter sig som hyggligt fredade platser? Vad beror det på att andra skolor är organisationer där barn och personal far psykiskt och fysiskt illa varje dag?

* Vem tar det övergripande ansvaret för att rimliga önskningar om förbättring blir starten på ett sannolikt mödosamt och tidsödande förändringsarbete?

Utifrån min erfarenhet⁶ av arbete i skolans värld vill jag lyfta fram ett antal förhållanden. Dessa förhållanden verkar på en del områden ha förändrats sedan jag första gången anställdes som lärarvikarie våren 1965. Jag vill peka på *tid, ramar, ledning, föräldrarbete och organisationskultur*.

Vad gäller *tid* tycks någonting avgörande ha hänt. När jag på sextiotalet började arbeta i olika Stockholmsskolor fanns på ett annat sätt än idag *tid* för samtal mellan personal. I det som då kallades lärarrummet samlades skolans lärare under rasterna. Man satt vid olika bord och borden markerade ofta tillhörighet till ett särskilt kotteri. Lärare i naturvetenskapliga ämnen inrättade inte sällan ett eget kafferum i rummet innanför kemisalen. Där drack naturvetarna kaffe som kokats över en bunsenbrännare.

Det fanns en ohälsosam klyfta mellan naturvetarna och humanisterna. Den var ibland påtaglig, men man hade i lärarkollegiet en smula tid att samtala, åtminstone inom sitt kotteri.

Då jag idag besöker skolor är mitt intryck att lärarna sällan har tid att samtala under rasterna. I arbetsrummen sitter man med lektionsförberedelser, uppföljningar och ofta rätt sega datasystem. Att man möts i personalrummet för att spontant ventilera frågor som väckts i det pågående arbetet tycks inte lika vanligt som förr.

Att man kan "prata av sig", en nog så viktig möjlighet i ett ibland frustrerande yrke, tycks inte lika lätt som förr.

Den som vill arbeta i syfte att göra skolan till "en fredad plats" kommer att få hantera tidsnöden i skolans värld. Hur tillskapas all den tid som skall åtgå för att freda skolan? Att avsätta två studiedagar för att nationellt ta itu med det hela och få en ändring till stånd är knappast tillfyllest. För plågade och plågsamma skolor behövs tid som sträcker sig över år.

Troligen är det så att främst somliga skolor behöver mycket hjälp. Merparten av förskolorna och skolorna är (?) någorlunda på rätt köl vad gäller det känslomässiga klimatet. Sannolikt är det inte generella insatser som behövs utan insatser riktade till de mest hjälpbehövande. Min gissning är att de riktigt hjälpbehövande skolorna utgör cirka 5% av skolenheterna. Vad man menar med "riktigt hjälpbehövande" är en definitionsfråga. Med snävare definitioner (se nedan) kan det lika gärna handla om 50%.

På planeringsstadiet kommer det att behövas mycket tid. Det är min förhoppning att Ann - Marie Begler och Caroline Dyrefors Grufman har för avsikt att i sin dagliga verksamhet ta sig den tiden.

Ramar är nödvändiga i allt arbete som äger rum i någon form av organisation. De grundläggande ramformerna kan hänföras till *tid, uppgift och territorium*. Utan ramar blir huvuduppgiften i organisationen svår att hantera. Brister vad gäller ramar skapar därutöver någonting som inte alltid kläs i ord.

Bristfälliga ramar leder till ångest. Känslorna av ångest kan vara svåra för en enskild person att identifiera och sätta ord på. Än svårare kan det vara att urskilja ångestkänslornas upphov. Då man har svårt att förstå varifrån ångestkänslorna kommer får man svårt att hantera känslorna och göra någonting åt dem.

Ångest är en besvärlig känsla i grupper och organisationer eftersom ångest smittar. Var och en som sett en skolklass tappa fattningen och gå igång med destruktivitet vet vad det är fråga om. Ångest är i många destruktiva sammanhang en utlösande och pådrivande känsla. I Goldings roman *Flugornas herre* finns en ypperlig skildring av hur ett ångestladdat klimat griper omkring sig och får ångestdrivna effekter. Det är värt att notera att Goldings roman inte handlar om barn. Goldings roman handlar om en ångestdrivande situation som går över styr. Personerna i romanens centrum kunde lika gärna ha varit vuxna.

Föreställningar om *ledaren* finns i alla grupper och organisationer, också i sådana där formell ledarroll saknas. En av ledarens i skolsammanhang sällan artikulerade uppgifter är att skydda mot ångest. Det enklaste sättet att utföra det viktiga arbetet att i en skolorganisation dämpa ångest är att som ledare vara synlig. En skolledare som regelbundet besöker lärare i olika klasser kan skapa fantasier om kontroll och om att bli observerad. Dessa fantasier är dock lättare att hantera än de diffusa känslor som uppstår inför en osynlig ledare som man mest har fantasier kring. Att svenska skolledare i så liten utsträckning befinner sig ute i klassrummen är en bidragande orsak till att det är så illa ställt i de mest plågade skolorna.

Att be elevernas föräldrar om hjälp. När jag 1970 blev lärare vid Liljeholmens terapiskola gjorde jag mitt första hembesök. En av mina elever var oerhört explosiv, men bara då mamma och pappa vände ryggen till. Jag ville skapa en allians mellan mig och pojken föräldrar och gjorde därför någonting där jag inledningsvis var oklar över både syftet och medlen, men jag gjorde det ändå. Jag gjorde mitt första hembesök.

Så småningom utvecklade jag min metod för samarbete med elevernas föräldrar till att "be om hjälp." Mina elever var ofta större och starkare än vad jag är. Var och en kunde förstå att eleverna skulle kunna bära ut mig ur klassrummet och barrikadera dörren.

Jag förklarade för elevernas föräldrar att jag behövde deras stöd. De bjöds att vid några tillfällen komma till mitt klassrum för att se mig och eleverna arbeta. Jag skaffade mig på det här viset ett för eleverna synligt mandat att vara deras lärare. I allmänhet fick vi i klassrummet en lugn och behaglig situation efter föräldrabesöken.

Somliga av de här familjerna var vad man vid den här tiden kallade multiproblemfamiljer. Jag har i mitt klassrum haft föräldrar som luktat betänkligt av starkvin. Det var naturligtvis ett problem att kamraterna fick se Lisas mamma i halvberusat tillstånd. Det större problemet var dock att Lisa sedan länge slutat gå till skolan för att i stället vara hemma och vårda sin alkoholiserade mor. Nu kom Lisa till skolan. Det var ett framsteg. Kanske ett litet framsteg, men ett steg i rätt riktning.

Alla organisationer utvecklar en kultur. Också i en arbetsgrupp med, låt säga, fem personer som möts för första gången under en konferens utvecklas en kultur. Kulturutvecklingen i gruppen går snabbt. Ofta fattas kulturella beslut utan att gruppmedlemmarna är medvetna om vad som sker och hur det gick till: Någon gruppmedlem tar ett initiativ. Någon ligger lågt. Någon tycks ha en vänlig och öppen ansats till de andra fyra i gruppen. Någon verkar bekymrad och förefaller tänka på annat. På mindre än tio minuter har gruppen skapat sig rudimentära föreställningar om sig som organisation. Påfallande är att dessa inledande föreställningar / vanföreställningar mycket snabbt cementeras.

Man kan i gruppen utveckla flera diametralt olika föreställningar om gruppen, men föreställningarna finns där. Att föreställningarna om gruppens kultur är olika är inget problem om man vågar prata om olikheterna. Det besvärliga är att det vågar man ofta inte förrän långt senare.

Vissa grupper och organisationer har inte kommit i pratläge ens efter flera år. Om det handlar om en skola torde man vid det laget ha ett kärt samtalsämne där de flesta är ense: många av eleverna är besvärliga.

Ett sätt att se på elevernas besvärlighet är att eleverna fungerar som avledare. Eleverna räddar de vuxna från det pinsamma i att behöva tala med varandra. Processen kan ibland iakttas i familjer där det finns konflikter mellan mamma och pappa. När det hettar till mellan de vuxna välter ett av barnen ut mjölkglaset.

Kulturbegreppet i organisatoriska sammanhang kan vara svårfångat. Det är, trots att det är löst i kanten, ett alldeles nödvändigt begrepp. Det har gjorts tappra försök att fånga begreppet i flykten. I förkortat skick några synpunkter från svenska forskare:

* Kultur är holistiskt och hänvisar till ett kollektivt fenomen som inte kan föras ner till enskilda individer.

Min kommentar: Jag instämmer inte i påståendet. Min tanke är att det som finns i organisationskulturen på olika sätt speglar vad som finns i de enskilda medlemmarna av gruppen eller organisationen.

* En kultur är historiskt bestämd och den har vuxit fram över tiden och förmedlas via traditioner och vanor.

Min kommentar: "Tiden" och "traditionerna" kan få oss att tro att det handlar om veckor, månader eller år. Också under tio minuter kan "traditioner" utvecklas. (Vem talar, vem skrattar, vem är tyst, vem tycks upphetsad eller engagerad?)

* Kulturen är trögrörlig och svår att förändra.

Min kommentar: Kultur fixeras lätt och snabbt och kan vara oerhört svår att påverka. Populära kvicka fixar som studiedagar kring värdegrund torde i sammanhanget ha liten eller ingen förändringspotential.

* En kultur är socialt konstruerad, den är en i grunden mänsklig skapelse.

Min kommentar: Ja.

* Kulturen är mjuk, svårfångad och undflyende.

Min kommentar: Att det är på det här viset innebär bland annat att många ryggar inför samtal kring organisationskultur. Det är synd, för då har man avstått från möjligheter att undersöka frågor som är grundläggande i varje organisation. Förbehållslösa samtal om organisationens kultur leder med nödvändighet till konflikter, vilket är ett hälsotecken.

* Antropologiska begrepp är viktiga för att kunna belysa kulturfenomen och ibland används begrepp som myt, ritual och symbolik.

Min kommentar: Exempel på myt i skolans värld: Läraren bestämmer. Exempel på ritual i skolans värld: Elever tar av sig mössor när de kommer in i klassrummet. Men också: elever tar i n t e av sig mössor då de kommer in i klassrummet. Exempel på symbolik i skolans värld: rektor har en expedition, precis som kontoristen.

* Kultur handlar främst om föreställningsmässiga fenomen. Det rör sig om tankesätt, värderingar och uppfattningar om saker och ting snarare än den objektiva, synliga delen av organisationen.

Min kommentar: När man söker förstå och hjälpa organisationer arbetar man ibland med det som kallas organisation - in - the - mind.

Denna föreställning / vanföreställning om hur organisationen ser ut och vilken dess huvuduppgift är döljs ibland under diagram med fyanter och pilar.

Det är min erfarenhet att arbetet i organisationer mer styrs av organisation - in - the - mind än av bilden / diagrammet av skolan med rektor högst upp.

* Kultur handlar om expressivitet och hur föreställningar och idéer uttrycks. *Min kommentar: Expressivitet kan synas i språk, handling, handling som inte utförs, nattlig dröm, felhandling, kaossituationer och fridfull förväntan. Expressiva uttryck kan vara medvetna, artikulerade och kontrollerade. De kan också vara kaotiska, förbryllande och fulla av tolkningsmöjligheter.*

Organisationer, ledning och processer / Alvesson - Svenningsson s 180 - 181, Studentlitteratur 2009.

En besvärlig sak med organisationskultur är att i samma stund man på allvar börja prata om hur kulturen ser ut i den egna organisationen riskerar man att råka illa ut. Enda sättet att inte hamna i korselden förefaller vara att hålla tyst. Genom åren har jag deltagit i otaliga möten med lärare i storgrupp. Sju personer talar inte sällan återkommande om mer eller mindre gemensamma frågor, de övriga fyrtio tiger. Tills det blir rast. Då pratar alla, ofta engagerat och upphetsat. Många gånger har jag förstått processen så att de sju talarna hade - omedvetet och oartikulerat - fått / tilldelats / pådyvlats gruppens mandat att tala.

Organisationsutveckling - en svår och vanskelig sak som kan ta tid.

Skolverksamheten i Sverige utgör samhällets största organiserade verksamhet. Ann-Marie Begler och Caroline Dyrefors Grufman vill ha en förändring till stånd. Ytterst handlar förändringsarbete i organisationer om arbete med organisationens kultur. Dyligt är svårt, också då det bedrivs envetet under lång tid.

I en text om organisationsutveckling sägs: "*Even if the consultant (förändringsagenten) gets the diagnosis right, interventions aimed at changing a company's culture can be quite unpredictable and even unmanageable. They may lead to strengthening of organisational resistances, they may have no effect, they may have an effect opposite of the intended one or they may have the intended effect for the wrong reasons. Insensitive attempts by managers to introduce new values, new rituals and new symbols can easily backfire, being cynically dismissed as silly gimmicks.*

New logos, buildings, mission statements, regulations and procedures, structure and strategy, staff development practices and reward systems will only be part of a process of cultural change if they lead to fundamentally new outlooks on the part of organizational members."

"Organisations in depth" (Yannis Gabriel, London, 1999 s. 210).

TIDNINGSARTIKELN

1 Dagens Nyheter 26 oktober 2013:

Larmsignal. En rad allvarliga incidenter den senaste tiden har fått Skolinspektionen att reagera. Barn som utsätter andra för både fysiska och psykiska kränkningar, men också vuxna i skolan som går för långt. Skolan måste bli en fredad plats i livet, skriver Ann-Marie Begler och Caroline Dyrefors Grufman vid Skolinspektionen.

De senaste veckorna har vi till Skolinspektionen/Barn- och elevombudet fått ett antal mycket allvarliga anmälningar. Många gäller små barn i de lägre årskurserna som utsätter varandra. Men det finns också anmälningar av situationer där vuxna kränker elever, till om med inom förskolan. Det går att se denna artikel som en larmsignal. Men kanske främst som en uppmaning till vuxna i och runt skolan att agera. Det finns alltför många barn och elever som blir kränkta och förnedrade varje dag. Vare sig skolan eller andra vuxna har förmått skydda dem. I den skolenkät som Skolinspektionen gjort i 29 kommuner under våren 2013 visar det sig att var sjunde elev (15 procent) i årskurs 5 och 9 anser att de vuxna inte alltid reagerar om de får reda på att en elev har blivit kränkt eller någon varit elak mot en elev.

Därför riktar vi en stark uppmaning till alla vuxna att uppmärksamma och förhindra kränkningar. Ett barn borde vara okränkbart. Det krävs ett samfällt agerande från alla vuxna som kommer i kontakt med barn och elever för att åstadkomma förändring. Det handlar om den personal som möter barnen i skolan men också om alla de föräldrar som har sina barn i skolan. De här är några av de ärenden som har kommit in till Skolinspektionen de senaste veckorna:

- En elev går i särskild undervisningsgrupp på grund av ett funktionshinder. Andra elever kränker honom, skriker fula och nedsättande ord, slår och hotar honom.

När han gråtande kryper ihop i fosterställning på marken lyfter en annan pojke en stor sten för att släppa i huvudet på honom. Som tur är avvärjs det i sista stund.

- En ung elev binds fast i stolen av sin lärare eftersom han hela tiden vänder sig om. Andra elever i klassrummet skrattar åt honom. Läraren säger att det var ett skämt.

Får kopieras och spridas med angivande av källa.

www.storyland.se

- Sjuåring som binds fast med hopprep i skogen: Andra elever slår honom med knytnävsslag mot ansikte och huvud. Han blir även hotad på annat sätt av de andra eleverna.
- Sexårig flicka blir fasthållen på marken av en pojke samtidigt som en annan pojke drar av henne byxorna och förnedrar henne.
- En person i personalen som sliter i och skäller på barnen, hotar med stryk och skrämmer dem med det hen vet att de är rädda för.

När man ser listan över ärenden kan man fråga sig vad det är som händer i förskolan och i skolan eftersom sådana grymheter kan ske. Självklart finns det ingen enskild förklaring. Även om vi kan uppleva att det är en ökning av allvarliga kränkningar som blir anmälda, liksom också en ökning av antalet skadestånd, så tror vi ändå inte att det handlar om en förvärrad situation i skolorna. Mer troligt är att Skolinspektionens/BEO:s blotta existens – och att vi syns i medierna - gör att fler föräldrar anmäler allvarliga händelser. Vi vill alltså inte påstå att det blivit värre utan snarare peka på den mycket svåra situation som ändå allt för många barn lever i.

Kanske finns det också andra förhållanden som påverkar. Det kan i vissa skolor handla om bristande resurser eller felaktig användning av de resurser som i sig är tillräckliga. Detta kan i sin tur leda till att vuxna inte kan garantera trygghet och skydda eleverna.

Eller tänk om den exponering för våld, kränkningar och sexualisering som även små barn i dag utsätts för genom en mängd olika medier, allt ifrån spel till olika programinslag i tv ändå spelar roll. Kanske inte genom direkt påverkan, men genom långsam avtrubbning och tillvänjning.

Det finns program som i sig går ut på att kränka deltagarna och där öppna sexuella anspelningar hör till vanligheterna.

Programmen har en ung publik som inte kan värja sig eller distansera sig från det som sköljer över dem.

Det finns säkert fler möjliga förklaringar. Vi vill varken förenkla eller banalisera debatten om resurser, dataspel, video och tv-tittande. Men det finns skäl att tro att det handlar om en sammansatt situation där det inte bara finns en enda orsak.

För oss som har att arbeta med anmälningar om grymhet och förnedring – och inte minst för alla de barn och elever som blir utsatta – är det viktigt att få svar på vad som ligger bakom. Men än viktigare är att skapa en debatt där alla som kan utkrävas ansvar, också tar detta ansvar.

Lagen föreskriver nolltolerans mot kränkningar i skolan och förskolan. Ingen i åldern 7–16 år kan välja bort skolan. Och även om det inte råder förskoleplikt är det många barn som är beroende av en väl fungerande förskola. Därmed ska också skolan och förskolan vara fredade platser i livet. Platser där ingen ung människa ska behöva utsättas vare sig för andra elevers grymhet eller för förnedrade bemötande från vuxna. Många skolor och dess medarbetare tar sitt ansvar. Men vi möter också regelbundet skolor där vuxna tittar bort. Skolor där man menar att en del elever har sig själva att skylla när de blir förnedrade och kränkta. Skolor som anser att man får tåla en del. Skolor som menar att pojkslagsmål är en naturlig del av uppväxten. Skolor som negligerar, förminskar eller helt enkelt förnekar allvarliga kränkningar. Dagens situation är på intet sätt acceptabel. Det är dock inte lagstiftning som saknas, den är tillräcklig. Snarare handlar det om hur den tillämpas. Ta detta som en uppmaning till alla: Politiker, forskare, myndighetspersoner, fackliga organisationer, föräldrar och andra vuxna i och utanför skolan.

Låt oss skapa en skola utan kränkningar och förnedring. En trygg skola och förskola för alla barn.

Artikelförfattarna är Ann-Marie Begler, generaldirektör, Skolinspektionen samt Caroline Dyrefors Grufman, Barn- och elevombudet.

Artikeln innehåller "en uppmaning till vuxna i och runt skolan att agera." En handlingsplan presenteras emellertid inte. Något forum för agerande presenteras inte heller. Det är bra att man på hög tjänstemannanivå pekar på ett allvarligt problem. Det räcker dock inte att peka på att många elever och lärare dag efter dag går ner sig på isen. Någon måste också ge sig ut för att söka rädda de nödställda. Och någon måste ta bort skyltarna som säger att isen är säker. Den svenska skolan är på sina ställen en farlig plats. Det är inte endast psykisk hälsa, grundläggande utbildning och framtidstro som hotas. På

Får kopieras och spridas med angivande av källa.

www.storyland.se

många skolor där det med viss regelbundenhet anläggs brand är situationen livsfarlig.

2 Om elever som i panik ropar " Tyst, jag kan inte tänka!" se / www.storyland.se / "Den havererade skolan, tjugotre psykologer i Göteborg."

3 Vad gäller anlagd brand i skolor finns ofullständig statistik. Den tillhandahålles av MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.) Vad gäller skolbränder och annan skadegörelse säger MSB:

" Ett mönster som går att se vid anlagda skolbränder är att de ofta inträffar på skolor som tidigare haft andra problem. Det kan vara otrivsel eller problem med skadegörelse. Det brukar inte börja med att den första yttringen är en brand i skolan."

Vad gäller omfattningen säger MSB:

" Varje år anläggs flera hundra skolbränder av ungdomar. Många av dessa bränder anläggs av skolans elever under skoltid. Det innebär att man utsätter både sig själv och andra i skolan för stor fara. Hittills har ingen skadats allvarligt i någon skolbrand men det är dessvärre troligen bara en tidsfråga innan någonting allvarligare händer."

Vad gäller statistiken beträffande anlagd skolbrand:

I många år har jag hört och sett tjänstemän från MSB visa powerpointbilder och peka på statistikstaplar. Samtidigt som man visar sina tillsynes vederhäftiga bilder framhåller man undantagslöst att "statistiken är otillförlitlig" och "det finns ett mörkertal." Att det finns ett mörkertal sammanhänger med att många mindre bränder i skolor släcks av skolpersonal. MSB statistikför endast de brandtillbud som leder till att räddningstjänsten rycker ut.

I Akallaskolan hade man för några år sedan ett drygt åttiotal (!) brandincidenter under en period av två månader. Incidenterna bokfördes av skolans vaktmästare. Så vitt jag vet hamnade endast två av dessa drygt åttiotalet incidenter i MSB:s powerpointstaplar. När MSB hösten 2013 säger att antalet anlagda skolbränder minskar finns det skäl att ställa följdfrågor:

* På vilka grunder kan man anta att mindre brandincidenter i skolor (Elever sätter eld på en gardin, en plansch i ett klassrum, en soffa i uppehållsrummet) följer samma mönster som fullt utvecklade bränder som leder till insats från räddningstjänsten?

* Vad kommer det sig att inte rektor är tvingad av lagstiftning att till MSB rapportera varje tillfälle då någon elev tar fram tändare, tändstickor eller sätter eld på någonting i skolan? Det finns inget som helst skäl till att ungdomar skall ha med sig tändare och tändstickor till skolan. Varför säger inte lagen att den förälder som skickar sitt barn till skolan med tändstickor eller tändare får hämta barnet hos polisen? Var kommer flatheten ifrån? Varför tas det inte på allvar att MSB gör bedömningen att: "Hittills har ingen skadats allvarligt i någon skolbrand men det är dessvärre troligen bara en tidsfråga innan någonting allvarligare händer."

4 I den ovan nämnda Akallaskolan hade man under den mest fasaväckande perioden en rektor som ville att personalen skulle hemlighålla brandincidenterna. När den rektorn byttes ut och ersatte med Wolfgang Johansson blev läget bättre. När Wolfgang Johansson lämnade sin post för ett halvår sedan hade man inte haft en enda brandincident på mer än ett år./ intervju med rektor Wolfgang Johansson / "Skolan som slutade larma" / storyland.se

5 *Kriterier för "en fredad plats"*. Vilka är kriterierna för det vi vill kalla "en fredad plats?" För arbete i och med plågade skolor har jag tagit fram ett redskap som jag kallar Larmspiralen. Det underliggande antagandet är att social oro i skolan följer en upptrappningskurva. Så länge upptrappningen kan fortsätta blir det värre och värre.

"Larmspiralen" kan varieras utifrån lokala förutsättningar / erfarenheter. Sannolikt ingår för det mesta ett antal av nedanstående ingredienser.

- 1 Grovt språk.
- 2 Sen ankomst.
- 3 Olovlig frånvaro.
- 4 Fniss eller suckar när någon yttrar sig i klassrummet.
- 5 Förklenande kommentarer rörande kläder, utseende eller prestationer.
- 6 Återkommande gliringar och sårande tilltalsord i klassrummet.
- 7 Elever vistas i skolans korridorer i stället för att gå till lektioner.
- 8 Förtal.
- 9 Utfrysning.
- 10 Snatteri.
- 11 Glaskross, sönderslagna toaletter, förstörda möbler i skolans lokaler under pågående skoldag.
- 12 Verbala sexuella trakasserier eller intensivt stirrande eller gloende.
- 13 Tafsande eller oönskad beröring.
- 14 Hot.

- 15 Ringa misshandel - kräver ej läkarbesök.
- 16 Utlösande av brandlarm utan att det förekommer brand i lokalen.
- 17 Personrån. Elever rånar elever.
- 18 Personrån. Främmande tränger in i skolan och rånar elever.
- 19 Grov stöld, det vill säga stöld där någon form av inbrott förekommer.
- 20 Beskyddarverksamhet, så kallad " bötning " .
- 21 Försäljning av alkohol eller droger.
- 22 Hatbrott.
- 23 Anläggande av brand under pågående skoldag.
- 24 Kriminalitet i gäng där samma gäng är aktivt på två eller flera områden.
- 25 Hot med tillhygge eller vapen.
- 26 Försäljning av stöldgods eller försäljning av droger.
- 27 Grov misshandel - kräver besök hos läkare.
- 28 Anläggande av brand där attack på larmanordningar förekommer eller brand anläggs på olika ställen samtidigt.
- 29 Försök till våldtäkt.
- 30 Frihetsberövande.
- 31 Återkommande misshandel av samma offer.
- 32 Våldtäkt.
- 33 Upplopp - skolan invaderas av våldsamma gäng som skingras av polis.

För att bestämma vad som är "en fredad plats" och skapa ramar kring densamma behöver vi förhandla med de inblandade. Att vi inte behöver förhandla beträffande misshandel, sexuella trakasserier och brandanläggelse är en självklarhet. Men hur är det med sen ankomst, svordomar och utfrysning? Har jag inte rätt att välja mina kamrater? Får jag inte uttrycka missnöje med ord som är mina egna? Varför så mycket stress kring att jag som elev skall vara på plats då lektionen börjar? Här behövs nya former för samtal i skolorganisationen. Skylten, som finns i många klassrum, med "trivselregler" är inte tillfyllest.

6 Utan någon som helst lärarutbildning har jag kommit att tillbringa en avsevärd del av mitt yrkesliv i svenska skolor. Under arbetet i skolans värld har jag tilldelats olika roller. Grovt ser min skolerfarenhet ut såhär:

- * I väntan på att jag skall mogna till författare försörjer jag mig som lärarvikarie. Mitt första skoljobb får jag våren 1965.
- * Jag besöks en dag i mitt klassrum av den kommunala skolinspektören Gunne Qvarnström. Efter inspektörens besök får jag så mycket skoljobb som jag vill ha. Arbetar som läsårsvikarie i bl.a Fruängen och Mälarhöjden.
- * Efter kortare sejourer i OBS - klasser märker jag att jag finner den sortens arbete stimulerande och spännande. Jag söker mig till en specialskola för

normalbegåvade barn med besvärliga familjeförhållanden och stora inompsykiska och sociala svårigheter, Liljeholmens terapiskola. Jag blir kvar i ett år.

* När den nybyggda Fittjaskolan öppnas 1972 blir jag skolans speciallärare och klassföreståndare i OBS - klassen.

* Jag begriper att många lärare i Fittjaskolan är rädda för mina fjortonåriga elever. När det öppnas en Central för psykisk barn - och ungdomsvård i Botkyrka söker jag mig dit och tar mina stökiga elever med mig. Det jag startade där gick under namnet Terapiklassen i Hallunda.

* 1978 publicerar jag "På spaning efter Växandets punkt," en bok som blir kurslitteratur vid merparten av landets lärarutbildningar.

* Jag gör otaliga studiedagar kring min bok över hela landet. Under studiedagsarbetet betonar jag att det är elevernas föräldrar som gör det möjligt för mig att undervisa elever som annorstädes varit hotfulla och ibland våldsamma. (En av mina elever hade jagat en lärare med kniv.) Den återkommande kommentaren, också från erfarna speciallärare, var: " Så kan du göra i Stockholm, hemma i Karlskoga, Örebro eller Sundsvall går det inte."

Min slutsats var då och är idag att svenska lärare inte vill ha med problemtyngda elevers föräldrar att göra. Skälet därtill är bland annat att ingen utbildad dem i hur ett fungerande samarbete med elevers föräldrar går till.

* Jag gör ett stort antal seminarier vid Speciallärarutbildningen i Mölndal i början av åttiotalet. Seminarierna har i allmänhet en varaktighet av två dagar. Bland annat föreslår jag att man ska videofilma lektioner för att i samarbete med kolleger utveckla metodiken. Förslaget faller inte i god jord. För det första finns det inga kameror, sa man. För det andra finns det i n g e n som vill få sina lektioner filmade. I dag finns en uppsjö av kameror, men de används inte för att utveckla arbetet i klassrummet. Kamerorna sitter i taken och används för att övervaka lokalerna. Lusten att utvecklas som lärare tycks begränsad till att höra föreläsningar, läsa vetenskapliga avhandlingar och samtala med likasinnade. Något lärande där man är känslomässigt engagerad och blir röd om kinderna vill man inte veta av. Man vill lära sig simma utan att behöva stiga ner i vattnet.

* Jag publicerar ytterligare fackböcker om skolan bl.a " Konsten att undervisa. " (Liber 1979) På försättsbladet citerar jag Lars Norén:

*" förbered dig
på allting
som imiterar kärlekens frånvaro."*

Mina skönlitterära böcker publiceras i en strid ström. Eftersom ungdomar ofta är centralpersoner i mina berättelser får jag ständigt i uppdrag att fara till någon skola för att möta ungdomar och prata med dem om skrivande och läsande. Jag gör mina första författarbesök 1980. Mellan tummen och pekfingret har jag mött

Får kopieras och spridas med angivande av källa.

www.storyland.se

fler än 3 000 ungdomsgrupper i svenska skolor, därtill ett avsevärt antal i Tyskland och en del i Finland. Jag har sett svenska skolmiljöer där jag kan önska att jag själv fått vara elev. Jag har besökt svenska skolor som mest ter sig som förgårdar till helvetet. *"Den svenska skolan"* finns inte. Den är en abstraktion som kan ses gestaltad i läroplaner och styrdokument. Det som finns därute i verkligheten är skolenheter som trots att de ligger nära varandra kan vara fullständigt olika. Ibland har jag ena dagen besökt skolan där fjortonåringarna är pålästa, verbala, vänliga och intresserade. Andra dagen möter jag en halv kilometer bort elever som är demonstrativt ointresserade, elaka mot varandra, skrikiga och skråniga. Lars Noréns diktrader (ovan) borde huggas i sten ovanför portarna till landets lärarutbildningsanstalter.

* Skolerfarenheterna sätter spår i mitt skönlitterära författarskapet. Bland annat i *"Vinterfågel"* (Liber 1981), *"Svenska för idioter."* (Brombergs 2003) och *"Ormfågel"* (Opal 2010)

Till *"Ormfågel"* finns artikelsamlingen *"När en skola havererar"* (Hjalmarson & Högberg 2010) avsedd att underlätta för skolpersonal som vill använda boken som utvecklingsverktyg.

Svenska barns liv levs i avsevärd omfattning i förskola och skola. Det talas sedan lång tid tillbaka om sjunkande kunskapsresultat. Efter ett yrkesliv i kanten av den svenska skolan är jag inte förvånad. Det känslomässiga klimatet är i alltför många skolor sådant att det ter sig märkligt att elever kan lära sig någonting alls. Många elever lär sig dock tre saker sak: den som skriker högst bestämmer dagordningen, den som är mest hotfull regerar, den som vill studera är en tönt.

" Tyst, jag kan inte tänka! " tjöt en panikslagen pojke i Göteborg för vid det här laget rätt många år sedan. (se ovan) Tjugotre psykologer tog då initiativ till ett upprop som publicerades i en Göteborgstidning. Så vitt jag vet kunde psykologerna lika gärna ha ställt sig på bron över Göta älv och ropat ut sina erfarenheter, sina tankar och sin oro. Ingen brydde sig då.

Låt oss bry oss nu!